

Devlet Kuramı 01: Birey > **Toplum** > Devlet

Toplum

[Etkileşimlilik](#) (interactivity)

[Telkin](#)

[Toplumun doğuşu ve gelişimi](#)

[Toplum ve yasa](#)

[Toplumsal Sözleşme](#)

[Toplumsal düzen](#)

[Toplumsal bilinç](#)

[Toplumsal dayanışma](#)

[Zekat – Sadaka](#)

[Toplumsal çıkar](#)

[Örf](#)

Örfün Sosyal Düzen Kuralları Arasındaki Yeri
Fıkıh Literatüründe Örf ve Âdet Kavramı.

Sivil Toplum – Devlet ilişkisi [Dar Koridor](#)

[Sivil Toplum](#)

[Sivil Toplum Kuruluşu](#)

[Vakıf](#)

[Dernek](#)

Oda, Sendika

[Asabiyet](#)

Din

[Ümmet](#)

[Mezhep](#)

[İSLÂM'DA ŞÛRÂ](#)

[Farabi Erdemli Toplum](#)

Toplum, insanların doğa ile mücadelelerinde birbirlerine ihtiyaç duymalarından dolayı bir araya gelmelerinden oluşurken.... **İbn Haldun**

Toplum ya da **cemiyet** bir arada yaşayan canlıların oluşturduğu topluluktur. Sosyolojide toplum, onu oluşturan canlıların basit bir toplamından ziyade, farklı biçimler ve özellikler gösterip özgün olan ve nesnel yasalar gereğince insanların maddi üretim içindeki gündelik hayat faaliyetleriyle ve sınıfsal savaşımlarıyla değiştirilen ve gelişen ilişkilerden oluşan sisteme denir. Bir nevi örgütlenmedir.

Toplumların sahip oldukları **davranış kalıpları** vardır. Bu davranış kalıpları; eylemlerin veya dil, kültür gibi kalıpların kabul edilmesi veya edilmemesiyle oluşur. Bu davranış kalıpları **toplumsal norm** olarak bilinir. Toplumun sahip olduğu normlar zamanla değişebilir.

Etkileşimlilik (interactivity)

Etkileşimliliğin (İngilizce interactivity) tanımı üzerine bilgisayar bilimleri, iletişim ve işleyimsel tasarım (endüstriyel tasarım) alanlarında görüş birliği henüz sağlanamamıştır. Etkileşimlilik, yanıtlayabilirlik kavramı ile benzeşmektedir ve bir iletinin geçmiş iletilerin yanı sıra aralarındaki bağıntılara da hangi derecede bağımlı olduğunun incelendiği iletişim sürecidir.

"Olasılık" görüşü açısından, üç düzey belirtilmekte: etkileşimsizlik, bir iletinin diğer iletiler ile bağımsız olması; tepkin (reaktif), bir iletinin sadece bir öncekine bağlı olması ve etkileşimli, bir iletinin geçmiş iletilerden birkaçına ve aralarındaki bağıntılara da bağımlı olması.

İnsanlar arası iletişim

İnsanlar arası iletişim, etkileşimli iletişimin başlıca örneklerindendir. Bu yüzden etkileşimliliğin birçok kavramı insansı tanımlara dayanmaktadır. Örneğin, insansı davranışları tanımlayıp bunlara tepki veren karmaşık düzeneklere bazen etkileşimli denmektedir. Bu bağlamda etkileşim, hareket, vücut dili ve/veya ruhsal durumlar olan tepkileri de kapsamaktadır.

49 Hucurat Suresi "11-Ey imân edenler! Sizden bir kavim diğeriyle alay etmesin. Olabilir ki alay edilenler, alay edenlerden hayırlıdır. Bir kısım kadınlar da diğerleriyle alay etmesin, umulur ki, alay edilen kadınlar, alay eden kadınlardan hayırlıdır. Kendi kendinizi ayıplamayın; kötü lâkâblarla sataşıp atışmayın. İmân nîmetine eriştikten sonra din ve ahlâk sınırlarını aşmakla ilgili isim ne kötüdür! Kim tevbe etmezse, işte onlar, evet onlar zâlimlerdir."

"12-Ey imân edenler! Zann'ın çoğundan kaçın. Şüphesiz ki «zann»ın bir kısmı günahdır. Birbirinizin gizli hallerini araştırmayın. Sizden biriniz, ölen kardeşinin etini yemek ister mi? Ondan tiksiniyorsunuz. Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah, tevbeleri çokça kabul edendir. Çok merhametlidir."

"6-Ey imân edenler! Eğer din ve ahlâk sınırlarını aşan yozmuşun biri size bir haberle gelirse, onu (o haberin doğru olup olmadığını) iyice araştırın, sonra bilmeden bir topluluğa kötülükte bulunursunuz da yaptığınıza pişman olursunuz."

Telkin التلقين

Sözlükte "bir şeyi hatırlatmak, bir inancı, duygu ve düşüncüyü aşılama"

anlamındaki **telkîn** (Türkçe'de halk arasında "talkın" şeklinde de söylenir), fıkıh terimi olarak ölüm döşeğindeki kişiye (muhtazar) kelime-i tevhidi veya kelime-i şehâdeti hatırlatmayı ve cenazenin defnedilmesinin ardından bir kişinin kabrin başında yüksek sesle ölüye iman esaslarını hatırlatmasını ifade eder. Ayrıca fıkıh eserlerinde, had gerektiren bir suç ikrarında bulunan kişinin bu ikrarından dönüp had cezasından kurtulmasını sağlayacak ifadelerle yönlendirilmesiyle, bir davanın görülmesi sırasında hâkimin taraflardan birini veya

şahitleri belirli bir delil yahut ifade biçimine yönlendirmesinden söz edilirken telkin kelimesi ve türevleri kullanılır.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/telkin--cenaze>

Toplumun doğuşu ve gelişimi

Toplum, insanın çalışma temeli üzerinde, hayvansal aleminden kopmasıyla doğmuştur. Bu süreç, doğal gelişen bir süreç olmakla beraber özel mülkiyet hakkı sayesinde gelişmeye başlamıştır. Toplumun gelişimi, ileriye doğru bir değişmeyi (sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik vb. alanlarda) ifade eder. Toplumsal gelişme, toplumsal yapıyı oluşturan birçok öğenin ileriye doğru değişip bir araya gelmesiyle oluşur. Bu öğeler tek başına değil, hep birlikte gerçekleştiği zaman toplumsal gelişmeden söz edilebilir. Toplumsal gelişmeye örnek olarak; yıllara göre milli gelir artışındaki değişim verilebilir.

Toplum ve yasa

İnsan veya birey, toplumu egemenliği altında tutmaz, tersine; toplumun sahip olduğu yasalar, insanı veya bireyi egemenliği altında tutar. Toplumun sahip olduğu yasalar; o topluluğa mensup insanların sahip olduğu psikolojik olguları, tarihsel ve politik özel konuları, hukuksal kanıtları, ya da manevi, ahlaksal durum veya durumların incelenip üzerinde tartışılmasıyla ortaya çıkar

Toplumsal Sözleşme

Toplumsal sözleşme veya sosyal sözleşme; bireylerin karşılıklı uzlaşma, bazı kurallara uymak üzerinde anlaşma ve birbirlerini şiddet, sahtekarlık veya dikkatsizlikten korumak için birleştirdiğini varsayan bir kavramdır. **İnsanlar arasındaki kullanımı, insanların bir devlete ya da otoriteye bağımsızlıklarının bir kısmından hukukun üstünlüğü anlayışı ile vazgeçmeleridir.** Yönetilenler tarafından, bir takım bazı kurallar ile yönetilme üzerine anlaşma olarak da düşünülebilir.

Toplumsal sözleşme kuramı, meşru devlet otoritesinin yönetilenlerin izni ile oluşması gerektiğinin önemli bir destekçisi olmuştur. Bu tür teorilerin genel olarak başlangıç noktasını, sosyal düzenin hiç olmadığı bir ortamdaki insanın doğasının incelenmesi oluşturur. Bu durumda bireyin davranışları sadece kendi kişisel gücüne ve bilincine dayalıdır. Bu başlangıç noktasından itibaren, toplumsal sözleşme kuramcıları, neden bir bireyin politik ve ekonomik düzenlilikten faydalanmak için kendi rasyonel çıkarlarından ve doğal özgürlüklerinden gönüllü olarak vazgeçtiğini ispatlamaya çalışırlar.

[Thomas Hobbes](#) (1651) ve [Jean-Jacques Rousseau](#) (1762) toplumsal sözleşme kuramının en ünlü filozoflarıdır. Bu filozofların teorik çalışmaları anayasal monarşi, liberal demokrasi ve cumhuriyetçiliğin temelini hazırlamıştır.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Toplumsal_s%C3%B6zle%C5%9Fme

Toplumsal düzen

Bir toplumda kanun ve kurallara uygun olan yapı bütününe verilen ad

Toplumsal bilinç

Toplumun gündelik yaşamında sahip olduğu görüşleri, kavramları, düşünceleri, siyasal, sanatsal veya geleneksel olguları oluşturan biçimlerin tamamına denir. *Toplumsal bilinç*,

toplumun sahip olduğu veya etkilendiği bir mirastan kaynaklanan davranış ve düşünme biçimlerinin sonucudur. Bunlar, toplumdaki çoğunluk tarafından kabul edilmiştir. Söz konusu bilinç bireyden önce de vardır, bireyden sonra da olmaya devam edecektir. Toplumsal bilinç ayrıca, bir toplumun diğerinden ayıran yegane unsurlardan birisidir.

Bak: [Örf](#)

Örfün Sosyal Düzen Kuralları Arasındaki Yeri.

Fıkıh Literatüründe Örf ve Âdet Kavramı.

Toplumsal dayanışma

Toplumun kurum ve kuruluşları ile ortak değerlerde birleşerek ve birlikte hareket etmesine toplumsal dayanışma ismi verilir. Dayanışma bir topluluğu meydana getiren duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda konusunda insanların birbirlerine karşılıklı bağlanması anlamına gelir.

Zekat – Sadaka

Toplumsal çıkar

Ayrıca bakınız: Alt kültür ve Toplumsal değişme

Bireylerin kendi kişisel çıkar arayışlarının mümkün olmasına olanak sağlayan, onları koruyan, beşeri kurum, kuruluş veya kuralların yaşamasına ve yaşatılmasına denir. Örneğin; özel mülkiyet haklarının hukuki olarak koruma altında olması toplumun faydasına olup, toplumsal düzenin korunmasına, toplumsal hayatın savaşa dönüşmesine engel olur.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Toplum>

Örf العرف

Toplumda genel kabul gören, sürekli veya baskın tatbikatı bulunan sosyal davranış biçimleri ve dildeki yerleşik kullanımlar anlamında bir terim.

Örfün Sosyal Düzen Kuralları Arasındaki Yeri.

Bireylerin hayatında alışkanlıklar önemli bir role sahiptir. İnsan aynı durumlarda aynı biçimde davranmakla bu davranışlar tipik reaksiyonlar olarak zaman içinde alışkanlık karakterini kazanır. Böylece kişi bu alışkanlıklarla hayatını büyük ölçüde kolaylaştırır, her durumda davranışını belirlemek üzere seçim yapmak ve karar vermek külfetinden kurtulur. Toplu alışkanlıklardan meydana gelen, kişi, zaman ve yer bakımından değişiklikler gösteren örfler de sosyal hayatın kolaylaştırılmasını ve inceltmesini sağlama yönüyle alışkanlıklarla benzeşmekle birlikte bireyin toplum içindeki davranışlarını düzenleyen zorlayıcı normlar olma özelliğiyle onlardan ayrılır. Zira örf bir norm karakteri taşır, bugüne kadar olagelenlerin bugün de olmasını, gerçekleşmesini emreder; oysa alışkanlıkta olagelene ayrıca “olması gerekir” düşüncesi eşlik etmez. Bu yönüyle, yani bireyin dışında toplum tarafından istenilmesi (heteronom karakteri) bakımından örf hukuk normlarıyla benzeşir. Yine muhtevalarının değişebilirliği açısından örf normları ile hukuk normları arasında benzerlik vardır. Nitekim eskiden hukuk normu olup günümüzde yalnız örf sayılan normlar bulunduğu gibi daha önceki örf normlarının hukuk normu haline gelmesi de söz konusu olabilmektedir. Meselâ bugün milletlerarası hukuk alanında rastlanan hukuk normlarının birçoğu eskiden örf normlarından ibaretti. Buna karşılık örf normları konvansiyonel olma özelliğiyle hukuk normlarından ayrılır. Örf kendisine tâbi olanların rıza ve muvafakatine

dayalı olarak yürürlük kazanabildiği halde hukukun yürürlüğü tâbilerinin rıza ve muvafakatine bağlı değildir. Yine olması gerekeni gösterme bakımından benzeşen hukuk ve örf normları bu gerekliliğin kesinliği bakımından birbirinden ayrılır. Teâmülfî hukuk da dahil örf normları kesin olmayan (problematik) bir “olması gereken”i ifade ederken hukuk normları kesin (apodiktik) bir “olması gereken”i gösterir (Aral, s. 83-85). Akla dayalı olmayıp keyfe göre ve tesadüfen meydana gelmesi de genellikle örf normlarını hukuk normlarından ayırt eden bir özellik olarak zikredilmekle birlikte, bu bağlamda daha çok normların şekli karakterinin kendiliğinden oluşmasıyla bilinçli bir tercihe dayalı olması arasında bir mukayesenin söz konusu olduğuna dikkat edilmelidir. Zira maddî anlamda birçok örf normunun toplumun adalet arayışının ürünü olduğu, mâşerî vicdanı ve toplumsal sağduyuyu yansıttığı inkâr edilemez. İslâmî literatürde genel kabul gören örf tanımının da örfün bu yönüne vurgu yaptığı görülmektedir (aş.bk.).

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/orf>

Fıkıh Literatüründe Örf ve Âdet Kavramı.

İlk dönem eserleri dahil olmak üzere fıkıh literatürüne genel bakış yapıldığında İslâm’ın ilkelerine ve naslardaki düzenlemelere ters düşmeyen bir örf ve âdetin mevcut olduğu durumlarda fikhî sonucun belirlenmesinde bunun önemli bir etkiye sahip olduğu açık biçimde görülür. Fakat örfün kavramsal çerçevesini ve şer’î deliller arasındaki yerini belirlemek için bir çaba harcandığına rastlanmaz. Fıkıh âlimlerince yapılan en eski tanıma Ebü’l-Berekât en-Nesefî’nin (ö. 710/1310) el-Müstaşfâ adlı fûrû eserinde (vr. 37b) rastlanmaktadır (Ahmed Fehmî Ebû Sünne, s. 8). Genellikle girift bulunan bu tanım lafza bağlı olmaksızın “Aklî verilerin süzgecinden geçerek vicdanlarda yer tutan ve selim tabiatlarca uygun bulunan davranışlar, söz ve eylem biçimleri” şeklinde anlamlandırmak mümkündür. Birçok çağdaş yazar (meselâ bk. M. Ebû Zehre, s. 420; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, II, 841) aynı örf tarifini Gazzâlî’nin el-Müstaşfâ’sını kaynak göstererek naklederse de bu tarif anılan eserde mevcut değildir. Biri örf teorisi, diğeri İslâm teşriinin kaynakları üzerine yazılmış iki eserde (Abdülazîz el-Hayyât, s. 23; Uceyl Câsim en-Neşemî, s. 193) bu tanım için Gazzâlî’nin eserinden cilt ve sayfa numarasının (II, 138) verilmiş olması ise hayli şaşırtıcıdır. Muhtemelen bu yanlışlık, tanımın İbn Âbidîn’in konuyla ilgili risâlesinde (II, 114) sadece eser ismi zikredilerek verilmesinden kaynaklanmaktadır (gerek bu risâlede gerekse hemen bütün çağdaş yayınlarda tanımın “min ciheti kadâya’l-ukûl” kısmı “min ciheti’l-ukûl” şeklinde aktarılır). Bu tesbit fıkıh literatüründe görülebilen en eski örf tanımının ancak VIII. (XIV.) yüzyıla çıkabildiğini ve daha önemlisi bir usul eserinde değil fûrû eserinde yer aldığını söylemeyi mümkün kılmaktadır. Bazı Hanefî müelliflerinin fûrû eserinde “örf sebebiyle istihsan”dan söz ederken usul eserinde istihsan gerekçeleri arasında örfü zikretmekten kaçınmaları da bu konuda fûrû literatürü ile usul literatürü arasında zıt bir durum bulunduğunu teyit eden önemli bir karîne sayılabilir (krş. Özer, II, 795; Debûsî, s. 404-406; krş. Serahsî, el-Mebsût, XII, 196, 199; XVI, 46, 159; el-Uşûl, II, 202-203; krş. Ebü’l-Berekât en-Nesefî, el-Müstaşfâ, vr. 200b-201a; Keşfü’l-esrâr, II, 290-300). Bazı usul eserlerinde istihsan gerekçeleri arasında sayılan “teamül” ve “amelü’n-nâs” ise Resûlullah döneminden beri süregelen, sahâbe ve tâbiîn âlimlerinin karşı çıkmadığı uygulamaları ifade etmektedir ki bunlar sonuçta icmâ veya sünnet delilleri kapsamına giren örneklerden oluşmaktadır (Cessâs, el-Fuşûl, IV, 248-249; Debûsî, s. 405; Serahsî, el-Uşûl, II, 202-203). Öte yandan fûrû eserlerinde fikhî sonucun belirlenmesinde örf ve âdete yoğun biçimde atıflar yapılmasına, hatta, “Âdet muhakkemdir” kaidesi (Mecelle, md. 36) fikhin beş temel ilkesinden biri olarak kabul edilmesine rağmen şer’î hükmün dayanağı sayılan delilleri titiz biçimde ele alan, kabulünde görüş ayrılığı bulunan delillerin taraftar ve karşıtlarının tartışmalarına geniş yer

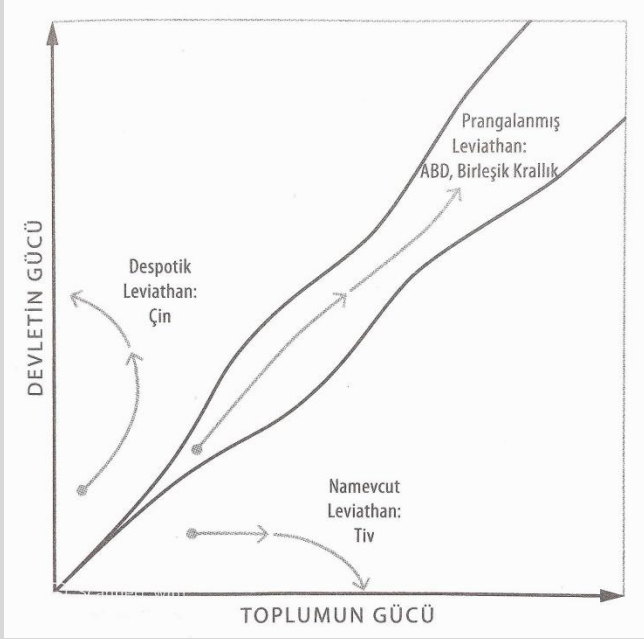
ayırır usul eserlerinde örf ve âdetle hiç yer verilmemesi bu konuda bir ikiliğin bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Karâfî'nin, âdetleri ve aynı anlamda olmak üzere örfü (âdet, avâid) hükümlerin meşruiyet delilleri arasında sayması (Şerhu Tenkîhi'l-fuşûl, s. 198, 200) bu konuda bir istisna gibi görünse de burada bütün müctehidlerce dikkate alınan, istishâb kuralına göre temellendirilen (ayrıca bk. a.mlf., ez-Zahîre, XI, 12) ve tabii ihtiyaçlar dahil olmak üzere insanlar arasında yaygınlık kazanmış durumların söz konusu olduğuna dikkat edilmesi gerekir. Son dönem yayınlarında yer alan ifadelerden fakihlerin bu konuyu özel olarak ele alıp geniş biçimde tartıştıkları izlenimi edinilirse de örf ve âdetin tanımı, şer'î dayanakları, çeşitleri, muteber sayılma şartları, fıkhîteki yeri ve etkileri gibi başlıklar altında bir teori halinde ele alınışının tesbit edilebilen en eski örneğini İbn Âbidîn'in Neşrü'l-'arf fi binâ'i ba'zî'l-aḥkâm 'ale'l-'urf adlı risâlesi oluşturmaktadır. Müellifin risâleyi kaleme alma gerekçesini açıklarken bu duruma işaret etmesi de (Mecmû'atü'r-resâ'il, II, 114) bu tesbiti güçlendirmektedir (el-eşbâh ve'n-nezâir eserlerinin ilgili bölümleri ise daha çok kazüistik anlatımlar içerir). Gerek bu eserde gerekse daha çok buna dayanılarak kaleme alındığı görülen çalışmalarda fıkhîta örf ve âdetin -Batı hukukunda olduğu gibi- hukuk normu niteliği kazananlarla alelâde örf ve âdet niteliğinde olanlar arasında bir ayırım yapılmaksızın ele alınması tabiidir; ancak örf ve âdetin fıkhî sonuçlara etkisiyle ilgili rollerinin birbirinden yeterince ayırt edilmemesi, özellikle "örf" ve "âdet" kelimelerinin toplum nazarında olması gereken bir davranış biçimini belirtmeyen anlamlardaki kullanımlarına ait örneklerle vurgu yapılması ve "zamanın değişmesiyle hükümlerin değişmesi" ilkesinin örf ve âdetteki değişikliklere indirger biçimde sunulmasının örfün İslâm hukukundaki yeri hakkında sağlıklı fikir edinilmesini önemli ölçüde engellediği söylenebilir. Meselâ et yememeye yemin eden veya et almak üzere başkasına vekâlet veren kimsenin hangi tür eti yediği takdirde yeminini bozmuş veya vekilinin ne eti aldığı vekâletin gereğini yerine getirmiş sayılacağını belirlerken o yörenin alışkanlıklarına, öte yandan bir vasiyetnâmede geçen "çocuk" veya "hayvan" kelimeleriyle ne kastedildiğini belirlerken o çevredeki yerleşik kullanımlara başvurma örneklerinde olduğu gibi esasen dil kurallarıyla ilgili olup örf ve âdetin ancak irade beyanlarının yorumlanmasındaki yardımcı rolünden söz edilebilecek durumların fıkhîta örfün yerini göstermek üzere ön plana çıkarıldığı dikkat çekmektedir. Yine ergenliğin başlangıç yaşını ve kadınların aybaşı hallerinin zamanını ve süresini belirlemede coğrafi şartların etkisine değinilirken "âdet" kelimesinin kullanılması örneklerinde görüldüğü gibi, olması gereken bir toplumsal davranış biçimi anlamının söz konusu olmadığı birçok durumun da fıkhîta örf ve âdetin önemi bağlamında ele alınması bu konuda yanıltıcı olmaktadır. Diğer taraftan teknolojinin gelişmesi ve refahın artması gibi sebeplerle sosyal hayat şartlarında değişimler meydana gelmesinin, toplumda dürüstlüğü hâkim olması veya yalanın yaygınlaşması gibi ahlâkî telakkiler ve sosyal ahlâktaki değişikliklerin bir şekilde fıkhî hükümlere etki etmesinin örf ve âdet kapsamında değerlendirilerek sunulması da bu konuda sağlıklı bilgi edinilmesini önemli ölçüde engelleyen bir sebep sayılabilir. Endülüs'te ve Kuzey Afrika'da Mâlikî mezhebi içindeki yaygın görüşü tercih metodunun ortaya çıkardığı tatbikatın örfle ilgisi oldukça kuvvetli olmakla birlikte bunun örfe indirgenmesi isabetli olmaz (bk. AMEL-i FÂSÎ). Mâlikî mezhebinde özel bir öneme sahip olan Medine halkı uygulamasının da bir ölçüde örfle ilişkili olduğu görülür (bk. AMEL-i EHL-i MEDÎNE). Bazı fıkhî ve usul eserlerinde bütün müslümanların ortaklaşa benimsediği bir kısım dinî hükümler için kullanılan örf kavramının ise daha özel bir anlam taşıdığına dikkat edilmelidir (bk. İCMÂ).

Sivil Toplum – Devlet ilişkisi

Dar Koridor

Bazı toplumlar özgürken, diğerleri neden otoriter yönetimler altında veya anarşi içinde yaşadılar ve yaşıyorlar? Özgürlük Batı'ya özgü bir durum mu? Özgürlüğün ve demokrasinin akıbeti ne olacak? Daron Acemoğlu ve James A. Robinson'a göre **özgürlük "doğal" bir durum değil. Güçlü bir sivil toplum ile güçlü ama prangalanmış bir devletin birbirlerini dengelemesiyle, süreç içinde elde edilen bir kazanım.** Bu zor şartlar sağlandığında girilen "dar koridor"da kalmak ise sürekli bir çaba gerektiriyor.

Sivil Toplum

Sivil toplum, bireylerin kendi arzularıyla oluşturdukları ortak yaşam alanını ifade etmektedir (Çaha 2006).

Sivil toplum, bir devletin otoritesi altında varlık gösterip kanunla yaşayan, devletten bağımsız (özerk), gönüllülük esasına dayanan örgütlü bir topluluktur.

Tarih

Sivil toplum kavramı ilk kez Platon ve Aristo'da ortaya çıktı. Devlet kavramıyla birlikte düşünüldü. Polis (şehir devleti) ortaya çıktı. Ortaçağda çağın özelliklerine paralel olarak her kavram gibi değişti. [Jean Bodin](#) devletle aile birliklerinin ayrı dünyaları olduğunu söyledi. Toplumsal sözleşmeciler, sözleşme anlayışını geliştirdi. Doğa durumu düşünürleri devleti üçüncü şahıs gibi algıladı, sivil toplum-politik toplum ikiliği doğdu. Hegel, Marx, Gramsci'de sivil toplum devlete göre tanımlandı.

20. yüzyılın sonlarındaki gelişmeler, Doğu Bloku'nun çökmesi, liberalizmin yükselişi, küreselleşme, muhalefet hareketlerinin tıkanması, sosyal demokrasinin gerilemesiyle sivil toplum kavramı üzerinde kuvvetli yargılar oluştu. Kavrama esas olan öğeler örgütlülük, kendi kendini üretme, devletten her alanda kopma, şiddete karşı olma, siyasal topluma ya müdahil olma yahut hiç karışmama gibi vurgular kazandı.

Demokrasilerde sivil toplum

Sivil toplum kavramı üzerinde bu zamana dek birçok tanımlamalar yapılmış olsa da tam manasıyla birliktelik sağlanamamıştır. Bu anlamda sivil toplum kavramı muğlak bir ifade olarak literatürde yerini almaya devam etmektedir. Ancak yapılan farklı tanımlamalar sivil toplum kavramına zenginlik katmış ve farklı bakış açıları getirmemize yardımcı olmuştur. Şu halde en basit tanımıyla sivil toplum, devletten ayrı ve bağımsız bir yapısı olan, gönüllülük esasına göre hareket eden ve toplum menfaatleri doğrultusunda çalışan kuruluşlar olarak ifade edilebilir.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Sivil_toplum

Sivil Toplum kuruluşu (NGO-non governmental organizations)

ABD’de STK (Gönüllü kamu örgütleri - public voluntary organizations)

Sivil toplum kuruluşları ya da sivil toplum örgütleri, resmî kurumların dışında kalan ve bunlardan bağımsız olarak çalışan, politik, sosyal, kültürel, hukukî ve [çevre]sel amaçları doğrultusunda lobi çalışmaları, ikna ve eylemlerle çalışan, üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük usulüyle alan, kâr amacı gütmeyen ve gelirlerini bağışlayan veya üyelik ödemeleri ile sağlayan kuruluşlardır. Sivil toplum örgütleri oda, sendika, [vakıf](#) ve [dernek](#) adı altında faaliyet gösterir. Vakıf ve dernekler topluma yararlı bir hizmet geliştirmek için kurulmuş yasal topluluklardır ve herkese yardım etmek için kurulmuşlardır.

Anlam ve içerik bakımından kitle örgütlerinden ayrılırlar. Sivil toplum kuruluşlarının önemli bir kısmı güdümlü bir yapılanma içerisinde belli merkezlere bağlı çalışmaktadırlar. Fakat buna karşın kitle örgütleri ise, adı üstünde, kitlelerin ürünü, sesi ve gücüdürler. Bu ürün, ses ve güç, demokratik ilkelerin örgütlenmenin omurgasına yerleşmiş olmasından meydana gelir. Burada sözü edilen demokrasi halkın doğrudan demokrasisidir. Yani halkın kendi örgütü içinde, kendisini ifade edebilme özgürlüğüdür.

Kitle örgütü, bünyesinde belirli bir toplumsal sınıfı veya çeşitli toplum katlarından gelen, aynı meslekten kişileri veya toplumun aynı özelliğe sahip belli unsurlarını barındıran, ve temsil ettiği kitlenin ekonomik-demokratik hak ve çıkarlarını savunan örgütlere verilen isim. Çoğunlukla girişimcilerden oluşan bu toplumlar gönüllü olarak yardım etmek amacıyla çalışırlar.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Sivil_toplum_kurulu%C5%9Fu

VAKIF

İslâm ülkelerinin toplum ve kültür hayatında önemli rol oynayan hayır müessesesi.

TARİH. İslâm tarih ve medeniyetinde önemli bir hayır müessesesi olarak vakıf VIII. yüzyılın ortalarından XIX. yüzyılın sonlarına kadar bütün İslâm ülkelerinin sosyal, ekonomik ve kültürel hayatında son derece etkili olmuştur. **Vakfın temelinde insanlığa karşı şahsî ve vicdanî sorumluluk hissi, iyilik, şefkat, yardımlaşma/dayanışma duygusu vb. değerler ve bu değerleri kendisine ilke edinmiş kişinin hür iradesi yatar.** Mekke ve Medine’de ortaya çıkan İslâmiyet kısa sürede çok farklı kültürlerin mevcut olduğu geniş coğrafyalara yayılmış, İslâm medeniyeti bu coğrafyalarda teşekkül etmiştir. Bir dine inanan ve onu yaşayanlar, bu inanç sistemi çerçevesinde kendi kültürlerini ya da medeniyetlerini şekillendirirken temasa geçtikleri önceki kültürlerden etkilenmiş; inanç sistemlerine, dünya görüşlerine ve yaratıcılık kabiliyetlerine göre aldıkları unsurları yeniden biçimlendirmiştir.

Vakıf kelimesinin Kur'an'da geçmemesi kurumun kökeninin tartışılmasına yol açmıştır. Ancak Kur'an'da böyle bir müessesenin doğuşuna vesile olabilecek kavramlar mevcuttur ve bunlar vakıf literatüründe sürekli tekrarlanmıştır. Allah yolunda mal harcamak (el-Bakara 2/195, 261), iyilik yapmada ... yardımlaşmak (el-Mâide 5/2), hayrat yapmakta yarışmak (el-Bakara 2/148; Âl-i İmrân 3/114) bunların başında gelir. Felsefesi sadaka, hayrat vb. Kur'an kavramlarıyla ilişkilendirilebilen vakıf hukukî açıdan Hz. Peygamber'in ve sahâbenin uygulamalarına dayandırılmıştır. Gerçekten sadaka ve sadaka-i câriye kavramlarını içeren ve tarih boyunca hemen hemen bütün vakfiyelerde zikredilen hadisler vakfın sürekliliği ve bağlayıcılığı gibi kavramları içerir. Dolayısıyla sadaka ve sadaka-i câriye hadisleri İslâm vakfının temellendirilmesinde ve gelişip yayılmasında büyük rol oynamıştır.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/vakif#2-tarih>

Vakıf, gerçek ve tüzel kişi veya kişilerin, belirli bir mülk ve hakla belirli ve sürekli bir amaca tahsis edilmesi ile oluşan müessesedir.[1] Geleneksel olarak, bir hizmetin gelecekte de yapılması için belli şartlarla ve resmi bir yolla ayrılarak bir kimse tarafından bırakılan mülk veya paraya "vakfiye" denir. Bu geleneksel yapının Türkiye Cumhuriyeti Anayasası kurumsallaştırılması ile oluşmuştur. Anayasaya göre "Dernekler ve vakıflar kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemezler." Yani belirli bir amaç için kurulur ve bunun dışında etkinlik gösteremezler. Türkiye'de vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından denetlenirler.

Anayasa Mahkemesinin 17/04/2008 tarihli ve E.:2005/14, K.:2008/92 sayılı Kararı ile, Vakıflarda üyelik olmaz maddesi iptal edilmiştir.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Vak%C4%B1f>

Dernek

Dernek, kazanç paylaşma dışında, belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere bir araya gelmiş insanların oluşturduğu tüzel kişidir. Dernek kelimesi eski Türkçe térin- "derinmek, toplanmak" fiilinden +Ak sonekiyle türetilmiştir. Eski Türkçe fiil Eski Türkçe tér- "dermek, toplamak" fiilinden+In- sonekiyle türetilmiştir.

Türk Medeni Kanunu'na göre herkesin önceden izin almadan dernek kurma hakkı vardır. Fiil ehliyetine sahip her gerçek kişinin dernek kurma hakkı vardır. Ayrıca, hiç kimse dernek kurmaya veya derneğe üyeliğe zorlanamaz. Dernekler vakıflar gibi topluma yararlı bir hizmet gerçekleştirmek için kurulmuş yasal topluluklardandır.[3]

Derneklerin çalışma ve işleyiş hususlarını düzenleyen kanuna dernekler kanunu denir. Türkiye'de 2004 yılında yürürlüğe giren Avrupa Birliği uyum müktesebatları gereği yürürlüğe giren 5253 sayılı dernekler kanunu[4] ile ülkemizdeki dernek, spor kulübü derneği, federasyon gibi sivil toplum kuruluşlarının sayısının ve niteliklerinin hızla artmasını sağlamıştır.[5]

Dernekler Dairesi Başkanlığı verilerinden derlenen bilgilere göre, 14 Ocak 2022 tarihi itibarıyla Türkiye'de faal dernek sayısı 121.765'dir.[6] Derneklerin yüzde 20'si İstanbul'da bulunur. Feshedilmiş dernek sayısı da 150 bin 419'dur. İstanbul iller sıralamasında en çok derneğin faaliyette olduğu kent olurken, İstanbul'u 9 bin 621 ile Ankara, 5 bin 588 ile İzmir, 4 bin 100 ile Bursa takip eder. Türkiye'de kamu yararına çalışan dernek sayısı ise 402'dir.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Dernek>

ASABİYET العصبية

Aynı soydan gelenlerin veya bir başka sebeple aralarında yakınlık bulunanların muhaliflere karşı birlikte hareket etmelerini sağlayan dayanışma duygusu.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/asabiyet>

Din

Ümmet الأمة

Bir peygamberin tebliğ ettiği dine inanan veya o dine muhatap olanların meydana getirdiği topluluk anlamında terim.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ummet>

Ümmet (Arapça أمة), İslam toplumunun tamamını ifade eden bir kavram. Ümmet kelime olarak bir anneden doğan çocuklara verilen isimdir. Daha sonra İslam inancına sahip herkesi içine alan bir anlama kavuşmuştur. İslam inancının en önemli kaynağı Kur'an'da birçok yerde geçmiştir. Müslümanların içindeki bir cemaate de zaman zaman ümmet denildiği görülmektedir. Ümmet bu bakımdan bazen bütün bir Müslüman toplumunu ifade ederken, bazen de Müslümanların içinde farklı özelliklere sahip daha küçük gruplardan her birini de ifade etmektedir. Diğer yandan ümmet kelimesi aynı zamanda her bir Müslüman için de kullanılmaktadır. Örneğin "Peygamberimize sadık bir ümmet olmak istiyorum." gibi. Ümmet, "imam" kelimesi ile aynı kökten gelmektedir. Her peygamber, birer imâm, rehber olarak kabul edilir ve ona tabi olanlara da onun ümmeti denir.

Muhammed tarafından 622'de düzenlenen Medine Sözleşmesi ile Medine'deki Müslüman, Yahudi ve Pagan toplulukları Ümmet adı altında tek bir topluluk olarak toplamak için hepsinin payına düşen haklar ve sorumluluklar oluşturuldu.[1] Daha sonraki yıllarda bu topluluk İslam devletlerinden ilki olarak sınıflandırılan Medine Şehir Devleti olarak anıldı. Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%9Cmmet>

Mezhep

Dinin inanç esaslarını veya amelî hükümlerini anlama ve yorumlama konusunda kendine özgü yaklaşımlara sahip düşünce sistemi; bu yaklaşımlar etrafında meydana gelen ekolleşmenin ürünü olan ilmî ve fikrî birikim. (TDV_İslam Ansiklopedisi)

İSLÂM'DA ŞÛRÂ

Şura Suresi 38

«İşlerini kendi aralarında danışma ile çözenler.»

Şûrâ: Kelime olarak masdardır; daha çok meşveret ve teşavür manasına gelir ki bu, Türkçe'de «danışma» ve «birbirine danışma» şeklinde ifade edilebilir.

Dünya ve âhiretle ilgili önemli işleri bilen söz sahibi kişilerin biraraya gelerek görüşlerini, ictihad ve bilgilerini ortaya koymaları, bir bakıma danışma meclisi oluşturmaları, şûrâ'nın temelini oluşturur.

Şûrâ, kök mana olarak, arıdan bal almaya delâlet eder. Böylece kök mânâsı ile ıstılâhî mânâsı arasında nefis bir bağlantı söz konusudur. Arının birçok çiçeklerden emerek topladığı balda şifâ ve rahmet bulunduğu gibi, umur bilir mü'minlerden sözsâhibi olanların oluşturduğu danışma meclisine baş vurup onların görüş ve ictihâdını almakta da, önemli konuları çözmeye babında şifâ ve rahmet mevcuttur.

Kur'ân-ı Kerîm, şûrâ'nın lüzumuna daha çok şu üç hususu misâl vermektedir:

1- Malî ibâdet, ekonomik meseleler ve toplumun zayıf tabakasını güçlendirmede;
2- Aile, toplum ve ülkeye yönelen bir haksızlık ve saldırıyı savma, giderme ve dayanışma ile yardımlaşmanın şekil ve muhtevasını konuşup ortaya çıkarmada;
3- Bir mesele birden fazla kişiyi ilgilendiriyor veya doğrudan toplum ve ülkenin yüksek menfaatıyla alâkalıysa, âdil ve faydalı bir çözüm arayıp bulmada şûrâ son derece gereklidir. Böylece İslâm'da şûrâ'nın yeri ve önemi ana hatlarıyla ortaya çıkmış oluyor. Cenâb-ı Hak, işlerini meşveret ile çözenleri, meselelerini birbirlerinin görüşlerini alarak sonuca ve hükme bağlayanları övmekte ve İslâm ümmeti için bunun lüzumuna işârette bulunmaktadır. İslâm tarihinde şûrâ'nın yeri ve başlangıcı:

İlk şûrâ'yı kurup dünya işlerinde, özellikle savaş ve benzeri konularda istişareye gerek gören, Resûlüllâh (A. S.) Efendimiz olmuştur. Çünkü O, Kur'ân'ın emir ve tavsiyelerinin uygulayıcısı ve ümmetinin en büyük rehberi idi. Dinî ahkâmla ilgili konularda istişarede bulunmazdı. Zira o hükümler Allah'tan iner ve ona göre amel edilirdi. Kimsenin fikir beyân etmesine mesâğ yoktu.

Resûlüllâh (A. S.) Efendimiz'den sonra hayatta kalan Ashab-ı Kirâm da şûrâ'ya lâîyk olduğu önemi vermişlerdir. Sadece dünya işlerinde değil, dinî ahkâm konusunda bir tereddüt ortaya çıkınca birbirleriyle istişarede bulunmak suretiyle çözüm aramışlardır. Ashabın ilk kurduğu şûrâ, hilâfet meselesi hakkında olmuştur. Zira Peygamber (A. S.) bu hususta belli bir şahsın ismi üzerinde durmamış ve kesin bir açıklamada bulunmamış; durumu Müslümanların kendi aralarında meşveret ile çözmelerine bırakmıştır. Nitekim Ebû Bekir Sıddîk (R. A.)'ın halîfe seçilmesi bunun ilk adımı sayılır. İkinci adımı ise, Hz. Peygamber'in (A. S.) vefatından sonra irtidad eden Arap kabileleri hakkında nasıl bir hüküm uygulanması gerektiğini belirlemek için şûrâ'ya ihtiyaç duyulmasıyla ortaya çıkmıştır. Ashabın ileri gelenlerinin görüşleri belirlendikten sonra Ebû Bekir Sıddîk'in re'yi tasvip görmüş ve ona göre hareket edilmiştir. Üçüncü olarak da dedenin mîrasçı olup olmayacağı hakkında tereddütler ortaya çıkmış ve o bakımdan şûrâ oluşturulup mesele gözden geçirilerek tereddütler giderilmeye çalışılmıştır. Dördüncü olarak, içki içene verilecek ceza (had) hakkında tereddüt edilmiş ve şûrâya lüzum görülmüştür. Beşinci olarak da Hz. Ömer'in (R. A.) vefat edeceği sırada kendi yerine geçecek halîfenin, aşağıda isimleri belirtilen altı kişilik şûrâ marifetiyle seçilmesini vasiyet etmesidir ki o zatlar: Osman, Ali, Talha, Zübeyir, Sa'd ve Abdurrahman b. Avf'dır. Allah hepsinden razı olsun.

Şüphesiz bu misalleri çoğaltmak mümkündür, ama fazlasına gerek görmüyoruz. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın tavsiyesi ve Resûlüllâh (A. S.) Efendimiz'in sünneti yeterli delil olarak önümüzde bulunuyor.

Kaynak: Celal YILDIRIM – Asrın Kur'an Tefsiri Şura Suresi 38. Ayet

Farabi Erdemli Toplum

*Büyük Türk-İslam filozofu Fârâbi'nin ortaya koymuş olduğu ideal devlet tasavvuru hiç kuşku yok ki, ulaşılmak istenen önemli bir amacı ifade etmektedir. Bu amaç ifade edilirken dini ve felsefi unsurlarla da desteklenmektedir. Fârâbi, toplumu ve toplumun en küçük yapıtaşını oluşturan bireyleri önemsemiş, toplumsal yapının siyasal açıdan verimli bir biçimde işlemesini birey esaslı bir yapıya bağlamıştır. O'na göre; beşeri topluluk insanın dünyevi ve uhrevi mutluluğa erişmesini hedef alan yüce bir gaye için araçtır. Mutluluk erdemlerinin toplumsal düzeyde varlık ve yaygınlık kazanması ise devletin başında icracı konumunda olan filozof-başkan aracılığıyla olmaktadır. Bu açıdan, eserin temel problemi olan insanın mutluluğu ahlaki ve psikolojik olmaktan ziyade daha çok siyasal bir içeriğe sahiptir. Fârâbi, güzel fiil, hayır, mutluluk ve bilgi arasında daima bir bağ kurmaktadır. **Erdemli toplumu mutluluğu gaye edinen, bu uğurda güzel fiiller icra eden hayrı işleyen bir bilgi toplumu***

olarak tasvir etmektedir. Erdemli şehrin karşıtı olan şehirlerin ise açık bir bilgisizlik içinde olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle Fârâbî'de ideal olan erdemli şehir düşüncesi iyi ve mutlu bir yaşam yolunda ilerlemenin, yetkinleşmenin ana nedenidir.

Antik Yunan düşünürlerinden Platon ve Aristoteles de sosyal ve bireysel açıdan erdem kavramı üzerinde durmuştur. Platon ve Aristoteles, Fârâbî ile benzer biçimde, devletin en üst mertebesine yerleştirdiği filozof yöneticinin erdemlerin en üstünü olan bilgeliğe sahip olmasını istemiş, yöneticinin öncelikli görevinin yurttaşların erdemli hale getirilmesi olduğunu belirtmiştir. Düşünürlere göre; "adalet" en üstün erdem olup diğerlerini de içine almaktadır ve politik düşünme erdemi ile ahlaki erdemler karşılıklı olarak birbirini gerektirmektedir. Türk-İslam tarihi göz önüne alındığında topluma ve devlete ilişkin olarak ortaya konulan eserlerin temel konusu da adaletin nasıl gerçekleştirileceği olmuştur. Bu bağlamda Fârâbî'nin "İdeal Devlet" adlı eseri, bu amacı güden eserlerin başında geldiği için en iyi şekilde özümsemelidir. Daha adaletli bir dünya Fârâbî'nin anlatmaya çalıştığı gibi daha erdemli ve mutlu olacaktır. Erdem, mutluluk gibi hedefler, adaletsiz bir anlam ifade edememekten öte, adalet olmadan var olamayacaklardır. Erdemli şehrin parçaları ve mertebeleri evrensel kozmik yapı gibi sevgi ve inanç birliğiyle bir araya gelmektedir ve adaletle sağlamlaşarak varlığını idame ettirmektedir.

Antik Yunan Felsefesinden büyük ölçüde etkilenen **Fârâbî devletin temel amacını akıl ve bilgelik yoluyla mutsuzluğu en aza indirmek olarak ortaya koymuştur.** Siyasi düzen ile kâinat düzeni arasında bir özdeşlik kurma yoluna giderek siyaset anlayışının temeline bireyi oturtmuştur. O'na göre; bireyler ancak yaratılış gayelerine yönelik fonksiyonları icra ettikleri takdirde mutluluğa erişecekler ve erdem de mükemmel ve kâmil bir toplumda varlık kazanacaktır. Siyaset ve ahlaki pratik bilim veya felsefenin kapsamına dâhil eden düşünür erdemi politik amaçların bir aracı olarak görmektedir.